

LIETUVOS RESPUBLIKOS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL PAGALBOS/PASLAUGŲ VAIKO ĮSTATYMINIAMS ATSTOVAMS, SIEKIANČIEMS KEISTI NETINKAMĄ ELGESĮ BEI TOBULINTI POZITYVIOS TĖVYSTĖS ĮGŪDŽIUS

2023-11-30 Nr. (6.7.-2022-44)PR-184

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atliko tyrimą, atsižvelgdama į individualių tyrimų metu stebimas tėvų negebėjimo užtikrinti vaikui saugią aplinką problemas tiek auklėjant vaikus netinkamais būdais, tiek tarpusavio nesutarimais, vaikų įtraukimais į tėvų tarpusavio konfliktus traumuojant vaiką psichologiškai, neatsižvelgiant į vaiko interesus.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokių teisinių priemonių imamasi bei kokia pagalba teikiama vaiko įstatyminiams atstovams (tėvams, globėjams/rūpintojams), kad jie gebėtų stabilioje, saugioje aplinkoje - be smurto apraiškų, rūpestingai, kantriai, supratingai auginti ir auklėti vaikus, patenkinti jų ne tik fizinius, bet ir emocinius poreikius, visapusiškai ugdyti vaiką.

Taip pat, tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip efektyviai savivaldybėse vaiko įstatyminiams atstovams sudaromos galimybės dalyvauti pozityvios tėvystės, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo programose.

Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas pažymėjo, kad „Vaikų vystymosi poreikiai turi būti gerbiami. Vaikai mokosi ne tik klausydamiesi suaugusiųjų, bet ir stebėdami jų elgesį. Kai suaugusysis <...> naudoja smurtą ar žeminimą savo santykiuose su vaiku, jie rodo nepagarbą žmogaus teisėms ir moko veiksmingą ir pavojingą pamoką, kad tai yra teisėti būdai konfliktams spręsti ar elgesiui keisti¹“. Manytina, kad ne tik smurtinio, bet ir bet kokio kito pobūdžio netinkamas (nepagarbus, kt.) elgesys ne tik su vaiku, bet ir su kitais asmenimis matant vaikui, ypač šeimos santykiuose, turi neigiamos įtakos visuotinai priimtinių vertybių, vaiko pasaulėžiūros formavimuisi.

Pažymėtina, kad šeimoms reikalinga įvairiapusė pagalba ne tik smurto artimoje aplinkoje atvejais, bet ir šeimoms patiriant krizes auklėjant vaikus, turinčius elgesio ir emocinių sunkumų, dėl konfliktiškų skyrybų proceso, dėl įstatyminių atstovų ar (ir) vaikų turimų negalių ir kitų socialinės rizikos veiksnių.

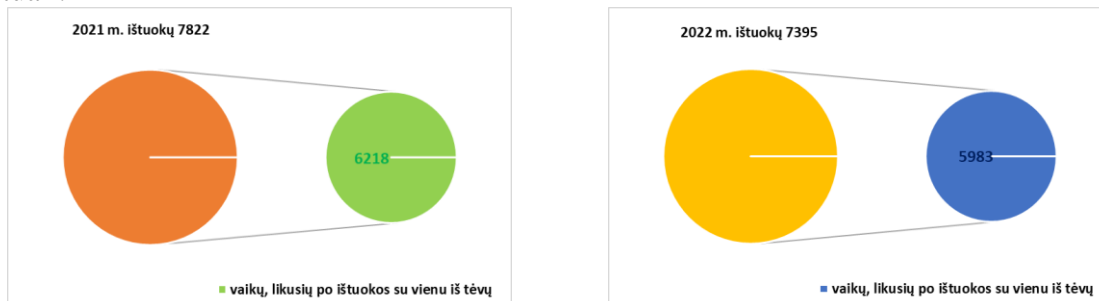
Vaikai, augantys nedarniose ar krizes dėl įvairių socialinės rizikos veiksnių patiriančiose šeimose, ypač pažeidžiami, jiems reikalinga savalaikė pagalba. Tačiau labai svarbu, kad neatidėliotina, efektyvią pagalbą gautų ir vaiko įstatyminiai atstovai, siekiant keisti jų elgesį, tobulinti ar įgyti naujų žinių vaiko auklėjimo, bendravimo su vaiku (ir tarpusavyje) srityje, kad savo veiksmais netraumuotų vaikų.

Nerasdamas supratimo šeimoje ar nuolat matydamas (patirdamas) konfliktiškus tėvų santykius (gyvenat tėvams šeimoje bei išsiskyrusių tėvų, nustačius vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų, tėvams konfliktuojant dėl bendravimo su vaiku tvarkos, kt.), ypač jeigu tėvai nesutaria su juo (vaiku) susijusiais klausimais, vaikui užkraunama didelė psichologinė našta, jis kaupia negatyvą, patiria lojalumo konfliktą.

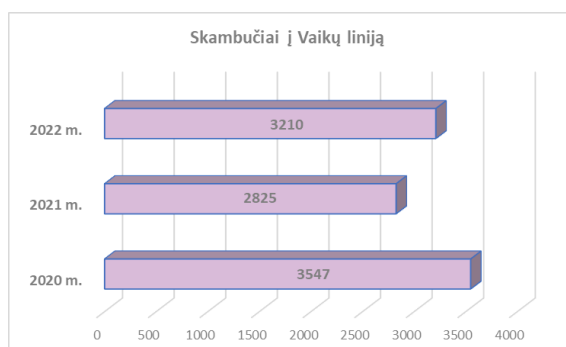
¹ Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 8 (2006) „Dėl vaiko teisės būti apsaugotam nuo fizinių bausmių ir kitų žiaurių ar žeminančių bausmių formų“

Paminėtina, kad 2021 m. registruota 7822 ištuokos, 2022 m. – 7395². Vaikų, likusių po ištuokos su vienu iš tėvų 2021 m. registruota 6218, 2022 m. – 5983. Negalima teigti, kad visos išsiskyrusios šeimos konfliktuoja dėl bendravimo (auklėjimo ir kt. klausimais) su vaiku užtikrinimo, tačiau, iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktikos matyti, kad ši problema labai didelė ir aktuali.

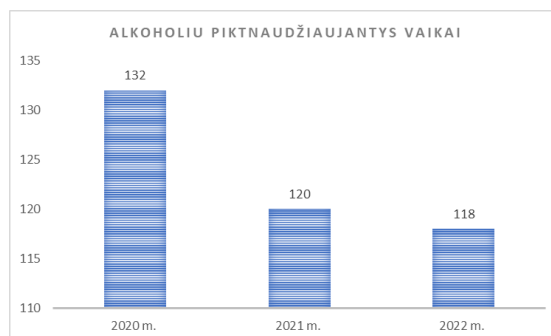

Taip pat paminėtina ir tai, kad yra daug situacijų, kai vaiko tėvai nebuvo sudarę santuokos ir jiems nusprendus gyventi skyriumi, kyla konfliktai, susiję su vaiku ir tokių konfliktų liudininku (ir dalyviu) būna vaikas.

Vaikai, nesulaukdami pagalbos, ieško jos skambindami į emocinę pagalbą telefonu teikiančias įstaigas. Paminėtina, kad Vaikų linijoje³ 2020 m. buvo gauta 3547 skambučiai dėl smurto ir prievartos⁴, 2021 m. – 2825, 2022 m. – 3210.

Negaudamas palaikymo šeimoje, jausdamasis psichologiškai nesaugus, patirdamas nuolatinę įtampą ir stresą, vaikas gali užsisklęsti, padidėja savęs žalojimosi, savižudybės rizika, polinkis į priklausomybes. Statistikos departamento duomenimis, 2020 m. pabaigoje registruoti 132 alkoholiu piktnaudžiaujantys vaikai, 2021 m. pabaigoje - 120 vaikų, 2022 m. pabaigoje – 118 vaikų.

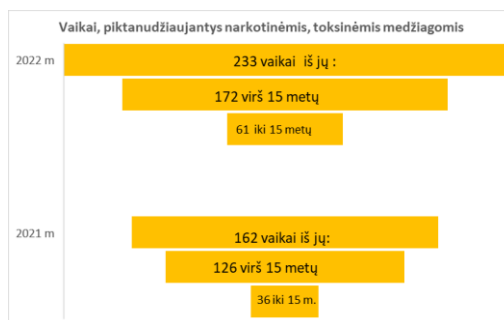

² <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=9e3abc01-5873-4514-9b26-9ec1d742908f#/>

³ <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=fc7286e7-b05e-4b1e-84d6-87e73c94d9f9#/>

⁴ bendras skaičius, neišskiriant smurto artimoje aplinkoje

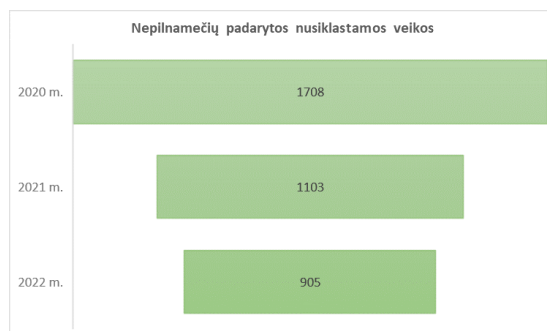
Vaikų, piktnaudžiaujančių narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis 2021 m. pabaigoje registruota 162, 2022 m. pabaigoje – 233.

Neužtikrinant vaikui saugumo ir stabilumo namuose, vaikas gali pradėti ieškoti atsitraukimo nuo problemų namuose būdų, daugiau laiko praleisdamas ne namuose, kyla pavojus vaikui būti įtrauktam į nusikalstamo elgesio asmenų grupuotes.

Nepilnamečių vaikų padarytų nusikalstamų veikų skaičius 2020 m – 1708, 2021 m. – 1103, 2022 m – 905⁵.

2020 m. 743 vaikai (iš jų 603 berniukai, 140 mergaičių) buvo pristatyti į policijos įstaigas, 2021 m. - 394 vaikai (iš jų 317 berniukų, 77 mergaitės), 2022 m. - 354 vaikai (iš jų 270 berniukų ir 84 mergaitės).

Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas akcentavo, kad „Konvencija patvirtina vaiko kaip asmens ir žmogaus teisių turėtojo statusą. Vaikas nėra nei tėvų ar valstybės nuosavybė, nei paprasčiausiai nerimą keliantis objektas⁶“. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 5 straipsnis įtvirtina vaiko įstatyminių atstovų atsakomybę, teises ir pareigas tinkamai, pagal didėjančius sugebėjimus, vaiką pakreipti ir vadovauti, jam naudojantis Konvencijoje pripažintomis teisėmis. Pažymėtina, kad valstybė privalo padėti vaiko įstatyminiams atstovams, susiduriantiems su bet kokio pobūdžio sunkumais, tinkamai auklėti vaikus, užtikrinti jiems stabilią, saugią, pozityvią aplinką, leidžiančią sveikai augti ir tobulėti.

⁵ <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>

⁶ Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 8 (2006) „Dėl vaiko teisės būti apsaugotam nuo fizinių bausmių ir kitų žiaurių ar žeminančių bausmių formų

Tyrimo metu nustatyta:

1. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė dėl informacijos pateikimo kreipėsi į Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teritorinius apskričių skyrius, visas savivaldybes, vyriausiuosius policijos komisariatus.

2. Tyrimo metu naudoti Lietuvos Statistikos departamento, Registrų centro teikiami oficialūs statistiniai duomenys, bei institucijų tyrimo metu vaiko teisių apsaugos kontrolieri teikti duomenys.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teritorinių skyrių (toliau – Skyrių) pateikta informacija

3. Skyriai nurodė, kad Tarnyba itin didelį dėmesį skiria administracinės teisenos atlikimo funkcijos gerinimui bei vaiko įstatyminių atstovų administracinės atsakomybės įvertinimui, esant galimiems vaiko teisių pažeidimams, susijusiems su netinkamu tėvų pareigų vykdymu. Tarnybos vienas iš 2022 m. metinių tikslų - padidinti atliekamų administracinių tyrimų skaičių 40 proc. (lyginant su praėjusiais 2021 metais), galimų vaiko teisių pažeidimų atvejais⁷.

4. Skyrių skirtos administracinės nuobaudos vaiko įstatyminiams atstovams

	2021 m.	2022 m. ⁸	2021 m.	2022 m.	2021 m.	2022 m.
	Pagal ANK 73 straipsnį ⁹		Pagal ANK 74 straipsnį ¹⁰		Pagal ANK 80 straipsnį ¹¹	
Skirta tik administracinė nuobauda	668	868	7	7	5	12

Administracinio poveikio priemonės ar administracinės nuobaudos ir administracinio poveikio priemonės 2021-2022 m. nebuvo taikę nei vienas Skyrius. Dėl taikomos praktikos neskiriant administracinio poveikio priemonių Skyriai nurodė:

- Daugumoje atvejų, kai sprendžiama dėl administracinės atsakomybės taikymo vaiko įstatyminiams atstovams, šeimai tuo pačiu metu yra taikoma atvejo vadyba ir siūlomi pozityvios tėvystės mokymai, todėl administracinio poveikio priemonių taikymas, tam tikrais atvejais, būtų susijęs su paslaugų dubliavimu. (Alytaus, Utenos, Panevėžio apskr. Skyriai)
- Yra pavienių atvejų, kuomet nėra tikslinga taikyti ANK 30 straipsnyje nurodytų administracinio poveikio priemonių. (Panevėžio apskr. skyrius)
- Praktikoje kyla klausimas, ar pritaikius ANK 30 straipsnyje numatytą administracinio poveikio priemonę (dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos keitimo ar kitose programose), asmuo, kuris gydėsi/gydosi pagal Minesotos programą, ar savanoriškai lanko AA grupes, bus laikoma, kad jis išklaušė šio pobūdžio kursus. Nes asmuo, traukiamas administracinėn atsakomybėn, interpretuoja savo dalyvavimą, ir mano, priešingai, kuomet Skyriaus specialistai teikia jam būtiną informaciją, susijusią su ANK 30 straipsnio taikymu. (Panevėžio apskr. skyrius)
- Programos, finansuojamos iš įvairių projektinių lėšų ir susijusios su tėvystės įgūdžių tobulinimu yra siūlomos vaikų įstatyminiams atstovams ir per savivaldybės finansuojamas kompleksines paslaugas šeimoms savivaldybių Vaiko gerovės komisijų sprendimu. (Utenos apskr. Skyrius)

⁷ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2022-07-26 įsakymu Nr. BV-18 patvirtintas Tarybos 2022 m. detalusis veiklos planas

⁸ laikotarpis apima 2022 m. sausio-rugsėjo mėn.

⁹ Tėvų valdžios nepanaudojimas arba panaudojimas priešingai vaiko interesams

¹⁰ Vaiko globėjo (rūpintojo) pareigų nevykdymas arba vykdymas priešingai vaiko interesams

¹¹ Tėvų (globėjų, rūpintojų) kludymas vaikui mokytis

Taip pat akcentuota, kad yra atvejų, kuomet vaikų įstatyminiai atstovai, net ir išklausę rekomendacijas pagal tėvystės įgūdžių ir bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo programas, kartais net ir pakartotinai, neturi vidinės motyvacijos ar gebėjimų pritaikyti žinias praktikoje (kasdieniniame gyvenime) ir tinkamai vykdyti prigimtines ir/ar teisės aktuose nustatytas tėvų pareigas, įgyvendinti teises bei užtikrinti geriausius vaikų interesus. (Utenos apskr. Skyrius).

5. Skyrių pastebėjimai dėl savivaldybėse organizuojamų bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitų panašaus pobūdžio programų (kursų)

- Dalyje savivaldybių nėra galimybės taikyti administracinio poveikio priemonės ANK nustatyta tvarka, nes nėra patvirtinta administracinio poveikio priemonių ir jų įgyvendinimo - organizavimo, koordinavimo ir kontrolės tvarka arba ji nepakankamai aiški. Todėl Skyriai, net ir esant poreikiui, neturi galimybių skirti asmeniui įpareigojimo dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose). (Kauno apskr. Skyrius, Telšių apskr. Skyrius)
- Kai kuriose savivaldybėse tik formaliai patvirtintos bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo, ankstyvosios intervencijos programos, tačiau jos nėra vykdomos, nes tam tikrai veiklai įgyvendinti reikia, kad susirinktų asmenų grupė (nustatytas minimalus dalyvių skaičius) arba veiklos (programos, kursai), susiję su tėvystės įgūdžių tobulinimu, finansuojamos iš savivaldybės biudžeto (kaip viena iš kompleksiskai teikiamų šeimai paslaugų).
- Savivaldybės iš anksto nesudaro ir todėl neskelbia kada ir koku laiku bus (būtų) organizuojamos programos (kursai), todėl nėra realios galimybės nustatyti nutarimo dėl administracinio poveikio priemonės taikymo įvykdymo termino. Reikėtų papildomų resursų stebėti nutarimo įvykdymą, yra rizika, jog nutarimas gali būti neįvykdytas, jei nebus galimybės konkrečią poveikio priemonę įgyvendinti (savivaldybėje nebus organizuojamos programos (kursai)). (Utenos, Telšių apskr. Skyriai).
- Kai kurie socialiniai partneriai, kurie taip pat turi teisę skirti administracinio poveikio priemones, jų netaiko, nes tam, kad jos būtų taikomos, reikia, kad susirinktų asmenų grupė (ją surinkti sudėtinga);
- Įvertinus tai, kad kai kuriose savivaldybėse už dalyvavimą minėtose programose reikia susimokėti, manytina, jog tai gali būti sunki našta pažeidėjui. Be to, jei asmenys yra baudžiami bauda, dažniausiai skiriama bauda būna ženkliai mažesnė nei kursų kaina, todėl tikėtina, kad asmenys gali rinktis mažesnę baudą, o ne kursus. (Telšių apskr. Skyrius)
- Dalyvavimas programose susijęs ir su laiko sąnaudomis, todėl pažeidėjui tiksliau rinktis baudą (Telšių apskr. Skyrius).
- Asmenims, gyvenantiems nutolusiose savivaldybės teritorijos seniūnijose, ne visuomet užtikrinama pavėžėjimo (arba iš vis nėra teikiama) paslauga iki programos (kursų) organizavimo vietų, nes tam valstybė neskiria lėšų (Panevėžio apskr. Skyrius).
- Lazdijų rajono ir Druskininkų miesto savivaldybėse nėra alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ir kitų programų. Marijampolės apskrityje nėra alkoholizmo ir narkomanijos programų.

Vilniaus apskrities skyrius paminėjo, kad Skyriui kartu su tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinadoriais aptariant administracinio poveikio priemonės skyrimo bei vykdymo problematiką, Vilniaus apskrities savivaldybių tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriai įsipareigojo pateikti Skyriui detalų turimų savivaldybėse programų (kursų) sąrašą,

siekiant tinkamai parinkti administracinio poveikio priemonę, ją individualizuojant kiekvienam asmeniui, padariusiam administracinį nusižengimą. Administracinio poveikio priemonės vykdymo kontrolė išlieka Skyriui, tačiau Vilniaus apskrities savivaldybių tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriai taip pat išipareigojo aktyviai domėtis paskirtomis administracinio poveikio priemonėmis bei perduoti aktualią informaciją Skyriaus paskirtam darbuotojui, atsakingam už administracinio poveikio priemonės įvykdymą.

Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos pateikta informacija

6. Policijos skirtos administracinės nuobaudos vaiko įstatyminiams atstovams

	2021 m.	2022 m ¹² .	2021 m.	2022 m.	2021 m.	2022 m.
	Pagal ANK 73 straipsnį		Pagal ANK 74 straipsnį		Pagal ANK 80 straipsnį	
Skirta tik administracinė nuobauda	1 930	1 072	29	19	1	0

Administracinė nuobauda ir administracinio poveikio priemonė ar tik administracinio poveikio priemonė taikytos nebuvo.

7. Viena iš galimų to priežasčių, kad pagal ANK 30 straipsnio 3 dalies nuostatą, įpareigojimas dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) skiriamas tik asmens sutikimu. Nekvestionuojame asmens sutikimo būtinumo. Sutikimas būtinas, nes ANK 691 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad dalyvavimo alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) išlaidas apmoka asmuo, kuriam paskirta ši administracinio poveikio priemonė.

8. Administracinio poveikio priemonė skiriama tik nutarimu administracinio nusižengimo byloje, o ANK 616 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad administracinių nusižengimų bylos ne teismo tvarka nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka, nekviečiant administracinių bylų teisenoje dalyvaujančių asmenų į bylos nagrinėjimą pagal administracinio nusižengimo padarymo vietą, išskyrus atvejus, kai šio straipsnio 3 dalyje nustatytu atveju administracinė atsakomybėn traukiamo asmens reikalavimu bylos nagrinėjimas vyksta žodinio proceso tvarka. Susidaro situacija, kad administracinio nusižengimo byla nagrinėjama rašytinio proceso tvarka, administracinė atsakomybėn traukiamo asmens sutikimas negaunamas (asmuo nepateikė sutikimo atliekant tyrimą, nepateikė reikalavimo nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka ir nedalyvauja priimant nutarimą, nutarimą priimantis pareigūnas negali gauti ir jo sutikimo), todėl administracinio nusižengimo bylą nagrinėjančiam pareigūnui nėra teisinio pagrindinio skirti poveikio priemonę – įpareigojimą dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose).

Savivaldybių pateikta apibendrinta informacija

9. Paslaugas (mokymus (kursus) savivaldybėse teikia savivaldybių įstaigos ir NVO (toliau tekste - paslaugas teikiantys subjektai). Pagrindiniai paslaugų teikėjai – Švietimo pagalbos tarnybos, Pedagoginės psichologinės tarnybos, Socialinės paslaugos centrai, Visuomenės sveikatos biurai, Bendruomeniniai šeimos namai, Krizių centrai, kt.

¹² laikotarpis apima 2022 m. sausio-rugsėjo mėn.

Tyrimo metu savivaldybių pateiktais duomenimis, paslaugas teikiančių subjektų skaičius, lyginant panašaus dydžio (pagal gyventojų skaičių) savivaldybes, labai skirtingas. Pvz. Ukmergės r. sav. bendras gyventojų skaičius¹³ 35856, paslaugas teikiantis subjektas 1, Biržų r. sav. bendras gyventojų skaičius 25141, paslaugas teikia 6 subjektai. Kėdainių r. sav. bendras gyventojų skaičius 49360, paslaugas teikiantis subjektas 1, Lazdijų r. sav. bendras gyventojų skaičius 19579, paslaugas teikia 4 subjektai. Kt.

10. Visos savivaldybės nurodė, kad paslaugos (mokymai (kursai) teikiamos specialistų siūlymu/sprendimu. Savivaldybėse (išskyrus Prienų r. sav.) paslaugos teikiamos ir tėvų savanorišku sprendimu/prašymu. Ne visose savivaldybėse (Širvintų r., Ignalinos r., Joniškio r., Jurbarko r., Rokiškio r., Klaipėdos r., Prienų r., Vilkaviškio r., Kauno r., Pasvalio, Kėdainių, Palangos, Neringos, Pagėgių, Zarasų r. sav. nėra tokios galimybės) užtikrinta galimybė gauti paslaugas tėvams taikius administracinę atsakomybę.

11. Vaiko įstatyminiams atstovams kartais aktualu gilinti tėvystės įgūdžius tam tikroje srityje. Tyrimo metu buvo domėtasi apie savivaldybėse parengtas mokymų (kursų) programas, skirtas tam tikrai tikslinei įstatyminių atstovų grupei pagal problematiką.

Mokymai (kursai) bendromis temomis, negrupuojant pagal aktualias sritis

Panevėžio r. sav., Visagino r. sav., Kazlų Rūdos sav., Zarasų r. sav., Rietavo r. sav., Švenčionių r. sav. mokymai yra tikrai bendromis temomis, neišskiriant mokymų aktualiomis sritimis, kitose savivaldybėse – mokymai bendromis temomis ir mokymai pagal tam tikras aktualias sritis. Kelmės r. sav. mokymų bendromis temomis nėra.

Mokymai (kursai) įstatyminiams atstovams pagal vaiko amžių (pvz.: ikimokyklinukų, paauglių, kt.)

46 savivaldybėse organizuojami mokymai įstatyminiams atstovams pagal vaiko amžių. Pvz.: Klaipėdos m., Rokiškio r., Druskininkų, Vilkaviškio r., Kauno m., Molėtų r. sav. siūloma tėvams rinktis grupes pagal vaiko amžių (auginantiems ikimokyklinukus, priešmokyklinukus, pradinių klasių vaikus, ankstyvosios paauglystės tarpsnio vaikus, paauglius, tėvams, kurie laukiasi vaiko ar augina naujagimį); Telšių r. sav. globėjams (rūpintojams) siūlomi mokymai apie globotinių (rūpintinių) patiriamus sunkumus paauglystėje.

Mokymai (kursai) pagal problemines sritis (pvz. kaip elgtis su vaiku, turinčiu elgesio problemų; kt. – probleminės sritys)

47 savivaldybėse organizuojami mokymai įstatyminiams atstovams pagal problemines sritis. Pvz. Šilalės r., Klaipėdos m., Šiaulių m., Kauno m., Varėnos r., Molėtų r. sav. formuojamos grupės auginantiems vaikus su elgesio, emocijų, raidos sutrikimais.

Alytaus m. sav. mokymų programos sudaromos atsižvelgiant į asmenų grupei ar asmeniui kylančias problemas.

Telšių r. sav. organizuojami mokymai globėjams (rūpintojams) apie elgesio ir emocijų sunkumų bei sutrikimų turinčių vaikų, paauglių auklėjimą taip pat įstatyminiams atstovams, auginantiems vaikus, turinčius autizmo spektro sutrikimų. Kauno m. sav. organizuojami mokymai apie globojamų vaikų traumas ir krizes.

Rokiškio r., Širvintų r. sav. organizuojami mokymai įstatyminiams atstovams, kurių vaikai turi mokymosi sunkumų, nelanko mokyklos taip pat auginantiems sveikatos ir elgesio problemų turinčius vaikus.

Viliaus m., Elektrėnų, Šalčininkų r., Šiaulių m., Plungės r., Utenos r. sav. organizuojami smurto artimoje aplinkoje, emocijų valdymo mokymai.

¹³ Registrų centras (<https://www.registrucentras.lt/p/853>) Gyventojų skaičius pagal savivaldybes 2022 m. sausio 1 d.

Vilkaviškio r. sav. teikiama pagalba asmenims kilus bendravimo problemoms ar atsidūrus krizinėje situacijoje (skyrybos, sunki liga, netikėtas nėštumas, artimo žmogaus netektis).

Varėnos r. sav. organizuojami mokymai įstatyminiams atstovams, kurių vaikai turi dėmesio deficito sindromą, priklausomybę nuo ekranų, kursų metu mokomi kaip valdyti vaiko pyktį ir agresiją.

Pasvalio r. sav. organizuojami mokymai tėvystės sunkumų ir emocinės higienos temomis.

Mažeikių r. sav. organizuojami mokymai padėti įstatyminiams atstovams taikyti nesmurtinę discipliną, mokyti empatiško bendravimo šeimoje, darnaus šeimos ginčų sprendimo.

Mokymai (kursai) pritaikyti negalią turintiems vaiko įstatyminiams atstovams

27 savivaldybėse organizuojami mokymai pritaikyti negalią turintiems vaiko įstatyminiams atstovams. Pvz. Telšių r., Šalčininkų r., Kėdainių r., Pagėgių sav. mokymų turinys pritaikomas atsižvelgiant į dalyvių poreikius (negalią).

Joniškio r. sav. – turintiems fizinę negalią

Neringos sav. patalpos pritaikytos fizinę negalią turintiems asmenims, kad galėtų dalyvauti mokymuose arba mokymai vyksta nuotoliniu būdu.

12. Tyrimo metu domėtasi galimybe savivaldybėse gauti individualias paslaugas (mokymus (kursus)).

Apibendrinant tyrimo metu savivaldybių pateiktą informaciją, dažniausiai (50 savivaldybių) paslaugas gali gauti visi norintys, jos teikiamos nemokamai.

Dalyje savivaldybių paslaugos teikiamos nemokamai, tačiau kai kurios paslaugos yra mokamos (Šilalės r., Alytaus m., Marijampolės, Anykščių r., Šilutės r., Šiaulių m., Kauno m., Panevėžio m., Varėnos, Molėtų, Mažeikių r. sav.).

Šilalės r. sav., kai grupė nesudaryta, o reikalinga operatyvi pagalba, teikiamos individualios paslaugos (asmeniui negalint atvykti į paslaugos teikimo vietą, paslaugas teikiantis specialistas ypatingais atvejais atvyksta pas klientą į namus).

Telšių r. sav. bendravimo su vaikais tobulinimo kursai organizuojami ne tik susidarius grupei, bet ir kai tėvai dėl turimų specialiųjų poreikių, nulemtų intelekto, asmenybės ar kitų psichikos sutrikimų, dėl kurių negali produktyviai dalyvauti grupiniuose kursų užsiėmimuose, kursų programa įgyvendinama individualiai.

Vilniaus m. sav. išimtiniais atvejais, specialistų siūlymu kai asmuo dėl darbo grafiko ar kitų aplinkybių objektyviai negali dalyvauti grupės laiku, arba asmuo negali dalyvauti grupiniuose procesuose dėl socialinių gebėjimų ir pan., organizuojami individualūs mokymai.

Neringos sav. nurodė, kad jei atsirastų asmenų, pageidaujančių gauti individualias paslaugas (kursus/mokymus), o grupė dar nebūtų sudaryta, būtų siūlomi nemokami susitikimai su specialistu, vedančiu pozityvios tėvystės mokymus arba ieškoma paslaugų kitose savivaldybėse (pvz., siūlant dalyvauti nuotoliniuose mokymuose), atsižvelgiant į tėvų poreikius ir problemas šeimoje. Jei reikalinga operatyvi pagalba arba šeima negali funkcionuoti, nelaukiama, kol bus sudaryta mokymų grupė, organizuojami individualūs susitikimai su specialistu.

Yra savivaldybių, kuriose nėra galimybės gauti individualius mokymus/kursus (Panevėžio r. Raseinių r., Visagino, Švenčionių r., Rietavo, Kazlų Rūdos sav.).

13. Mokymų (kursų) laukimo trukmė (vidutiniškai) savivaldybėse.

Laukimo trukmė (vidutiniškai) gauti individualius mokymus(kursus)

Savivaldybės, kuriose yra galimybė gauti individualius mokymus nurodė vidutinišką mokymų laukimo trukmę¹⁴. 16 savivaldybių individualūs mokymai organizuojami pagal poreikį, t.

¹⁴ Savivaldybėje paslaugas (mokymus (kursus)) teikia ne viena įstaiga. Toliau pateikiama informacija, per kiek laiko bent vienoje įstaigoje greičiausiai galima gauti paslaugas

y., atsiradus būtinybei, gali būti organizuojami nedelsiant. Kitose savivaldybėse laukimo trukmė įvairi: 18 savivaldybių – iki 1 savaitės, 4 savivaldybėse – iki 2 savaitių, 2 savivaldybėse – iki 3 savaitių, 3 savivaldybėse iki 1 mėn., 4 savivaldybėse – iki 3 mėn., kt.

Laukimo trukmė (vidutiniškai) gauti mokymus (kursus) grupėje

19 savivaldybių grupės sudaromos mėnesio laikotarpyje, 8 savivaldybėse – iki 3 mėn., keletoje savivaldybių grupės sudaromos kas ketvirtį, o esant poreikiui – dažniau. Yra savivaldybių, kur kursai grupėms organizuojami kartą per metus.

14. Tyrimo metu domėtasi paslaugų (mokymų (kursų) tęstinumo poreikiu.

Apibendrinus tyrimo metu gautus savivaldybių pateiktus duomenis pastebėta, kad vaiko įstatyminiai atstovai savo noru retai pageidauja tęsti mokymus (kursus).

Mokymus (kursus) vedantys specialistai, matydami, kad neįsisavintas kursas, dažnai siūlo tėvams/globėjams (rūpintojams) tęsti mokymus.

Apibendrinant aukščiau pateiktą informaciją, darytinos šios išvados:

1. Vaiko teisių apsaugos kontrolierius tiria skundus ir atlieka tyrimus kontrolieriaus iniciatyva dėl asmenų veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai; kontroliuoja kaip įgyvendinamos teisės aktų, reglamentuojančių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą Lietuvoje nuostatos; prižiūri ir kontroliuoja institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, dėl kurios pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai, veiklą bei vykdo kitas įstatymų leidėjo nustatytas funkcijas. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva atliekami tyrimai yra reikšmingi vykdomai vaiko teisių padėties stebėsenai, šių tyrimų pagrindu kontrolierė teikia (inicijuoja) siūlymus vaiko teisių padėties Lietuvoje gerinimui.

Vaiko teisė augti saugioje aplinkoje.

2. Vaikas turi teisę būti apsaugotam nuo smurto¹⁵. Draudžiamas visų formų smurtas prieš vaiką.

Vaikas turi teisę į tinkamas gyvenimo sąlygas¹⁶. Vaiko tėvai, kiti vaiko atstovai pagal įstatymą, turi užtikrinti vaiko teisę į gyvenimo sąlygas, būtinas jo fiziniam, emociniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi.

Valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos padeda tėvams ar kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą įgyvendinti šią teisę, kai tėvai dėl objektyvių aplinkybių negali šios teisės visiškai įgyvendinti.

Vaikui saugi aplinka jo harmoningam vystymuisi, sveikos asmenybės formavimuisi, manytina, turėtų būti užtikrinama ne tik prieš vaiką nenaudojant smurtinių veiksmų, bet ir nepagarbiais, konfliktiškais tarpusavio santykiais netraumuojant vaiko.

Vaiko atstovų pagal įstatymą teisinė atsakomybė

3. Vaiko tėvai ar kiti vaiko atstovai pagal įstatymą turi teisę ir pareigą rūpintis, kad būtų sudaryta saugi, vaiko visapusiškam ir harmoningam vystymuisi tinkama aplinka, taip pat vaiko sveikata, jo fiziniu, protiniu, emociniu, dvasiniu, doroviniu vystymuisi, pažintinių ir socialinių gebėjimų ugdymu, mokyti vaiką nesmurtinio elgesio plėtojant tarpasmeninius santykius, suteikti

¹⁵ Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 20 straipsnis

¹⁶ Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 13 straipsnis

jam informaciją, kaip apsaugoti nuo bet kokio smurto ar kitų jo teisių pažeidimų, atsižvelgiant į jo amžių ir brandą¹⁷.

Vaiko tėvams ar kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą už pareigų nevykdymą ar netinkamą jų vykdymą, vaiko teisių pažeidimą ar kitoki piktnaudžiavimą savo teisėmis ir pareigomis taikoma įstatymų nustatyta civilinė, administracinė arba baudžiamoji atsakomybė¹⁸.

4. Administracinė atsakomybė už tėvų valdžios nepanaudojimą arba panaudojimą priešingai vaiko interesams numatyta Administracinių nusižengimų kodekso 73 straipsnyje. Vaiko globėjams (rūpintojams) už pareigų nevykdymą arba vykdymą priešingai vaiko interesams administracinė atsakomybė numatyta Administracinių nusižengimų kodekso 74 straipsnyje. Tėvų (globėjų, rūpintojų) atsakomybė už kliudymą vaikui mokytis numatyta Administracinių nusižengimų kodekso 80 straipsnyje. Minėtuose straipsniuose numatyta galimybė už pakartotinius administracinius nusižengimus taikyti ne tik administracinę nuobaudą, bet ir administracinio poveikio priemonę - įpareigojimą dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose).

Pagal Administracinių nusižengimų kodekso 30 straipsnio nuostatas, siekdamas plačiau taikyti alternatyvaus pobūdžio nerepresines administracinio poveikio priemones, atsižvelgdamas į padaryto administracinio nusižengimo pobūdį, teismas ar administracinio nusižengimo bylą ne teismo tvarka nagrinėjanti institucija (pareigūnas) kartu su administracine nuobauda gali skirti asmeniui įpareigojimą dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose). Skiriant šią administracinio poveikio priemonę, nustatomas jos įvykdymo terminas.

Teismas ar administracinio nusižengimo bylą ne teismo tvarka nagrinėjanti institucija (pareigūnas), atsižvelgdami į administracinės atsakomybės traukiamo asmens asmenybę, padaryto administracinio nusižengimo pobūdį, kitas bylos aplinkybes ir į tai, ar tai padėtų geriau įgyvendinti administracinės nuobaudos paskirtį, turi teisę motyvuotu nutarimu neskirti administracinės nuobaudos ir asmeniui paskirti tik administracinio poveikio priemonę – įpareigojimą dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose).

Įpareigojimas dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) skiriamas tik asmens sutikimu. Asmens sutikimas dalyvauti atitinkamose alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) laikomas lengvinančia aplinkybe skiriant administracinę nuobaudą.

Administracinių nusižengimų kodeksas spręsti dėl administracinės teisenos dėl tėvų valdžios nepanaudojimo arba panaudojimo priešingai vaiko interesams ar kitų vaiko teisėtų atstovų vaiko atžvilgiu padarytų teisės pažeidimų, įgalioja Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą (jos teritorinių skyrių įgaliotiems asmenims) ir policiją.

5. Administracinių nusižengimų kodekso 691 straipsnyje reglamentuotas administracinio poveikio priemonės – įpareigojimo dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) vykdymas.

---

¹⁷ Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 31 straipsnio 3 dalis

¹⁸ Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 31 straipsnio 10 dalis

Įpareigojamą dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) vykdo savivaldybės institucijos ir kitos Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos.

Dalyvavimo alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) išlaidas apmoka asmuo, kuriam paskirta ši administracinio poveikio priemonė. Asmenų, kurių turtas ir metinės pajamos neviršija Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytų turto ir pajamų dydžių, ir nepilnamečių dalyvavimo alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) išlaidas apmoka valstybė.

6. Apibendrinus institucijų pateiktą informaciją, išskirtinos pagrindinės administracinio poveikio priemonių netaikymo priežastys:

6.1. administracinio poveikio priemonės (įpareigojimas dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) skiriamos tik asmens sutikimu;

6.2. administracinių nusižengimų bylos ne teismo tvarka nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka, administracinėn atsakomybėn traukiamo asmens sutikimas negaunamas (asmuo nepateikė sutikimo atliekant tyrimą, nepateikė reikalavimo nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka ir nedalyvauja priimant nutarimą, nutarimą priimantis pareigūnas negali gauti ir jo sutikimo), todėl administracinio nusižengimo bylą nagrinėjančiam pareigūnui nėra teisinio pagrindo skirti poveikio priemonę;

6.3. galimas paslaugų dubliavimas, nes sprendžiant dėl administracinės atsakomybės taikymo vaiko įstatyminiams atstovams, šeimai tuo metu dažniausiai taikoma atvejo vadyba ir siūlomi pozityvios tėvystės mokymai;

6.4. programos, finansuojamos iš įvairių projektinių lėšų ir susijusios su tėvystės įgūdžių tobulinimu yra siūlomos vaikų įstatyminiams atstovams per savivaldybės finansuojamas kompleksines paslaugas šeimoms savivaldybių Vaiko gerovės komisijų sprendimu.

7. Apibendrinus Skyrių pastebėjimus dėl savivaldybėse organizuojamų bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitų panašaus pobūdžio programų (kursų), išskirtina:

7.1. dalyje savivaldybių nėra patvirtinta administracinio poveikio priemonių įgyvendinimo (organizavimo, koordinavimo ir kontrolės) tvarka. Skyriai, esant poreikiui, neturėtų galimybės skirti asmeniui įpareigojimo dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose);

7.2. savivaldybėse, kuriose patvirtinta administracinio poveikio priemonių įgyvendinimo (organizavimo, koordinavimo ir kontrolės) tvarka, ji sunkiai vykdoma, nes priklausomai nuo skiriamų kursų pobūdžio, reikia, kad susirinktų asmenų grupė, kurią surinkti sudėtinga;

7.3. savivaldybės iš anksto nesudaro grafiko ir todėl neskelbia, kada bus organizuojamos programos (kursai), todėl nėra galimybės nustatyti nutarimo dėl administracinio poveikio priemonės taikymo įvykdymo termino.

7.4. ne visose savivaldybėse yra galimybė lankyti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo programų (kursų);

7.5. asmenims, gyvenantiems nutolusiose savivaldybės teritorijos seniūnijose, ne visuomet užtikrinama pavėžėjimo (arba iš vis nėra teikiama) paslauga iki programos (kursų) organizavimo vietų (šis pastebėjimas yra bendrai dėl galimybės gyventojams pasiekti teikiamas paslaugas (neskiriant kaip administracinio poveikio priemonę).

8. Pažymėtina, kad nustačius vaiko teisių pažeidimus, visų pirma imamasi priemonių padėti vaiko įstatyminiams atstovams spręsti iškilusius sunkumus, motyvuojant juos ugdyti, gilinti ar įgyti naujų žinių apie pozityvų vaiko auklėjimą, keisti savo elgesį tiek su vaiku, tiek bendraujant su kitais šeimos nariais, mokytis pagarbaus, nesmurtinio elgesio. Taikyti vaiko įstatyminiams atstovams administracinę atsakomybę nėra pagrindinis tikslas. Tačiau, išnaudojus pagalbos šeimai galimybes, vaiko įstatyminiams atstovams nepriimant ar vangiai priimant siūlomą pagalbą (kursus) ir kartojantis vaiko teisių pažeidimams, siektina, kad būtų vertinama vaiko įstatyminių atstovų administracinė atsakomybė.

Įstaigos praktikoje, tiriant individualius atvejus, stebima, kad esant vaiko teisės bendrauti su skyriumi gyvenančiu vienu iš tėvų pažeidimui, tėvų šeimoms taikant atvejo vadybą, dažnai tėvai nebendradarbiauja su atvejo vadybos procesą vykdančiais specialistais arba atsisako atvejo vadybos, motyvuodami, kad teikiamos paslaugos jiems nenaudingos, jie savo veiksmais nepažeidžia vaiko teisių ir interesų. Deja, daugumoje atvejų tėvai nesupranta, kad savo akivaizdžiu nusistatymu prieš kitą iš tėvų, negatyvios informacijos vaikui teikimu, vaiko įtraukimu į tarpusavio santykių aiškinimąsi, įtraukimu į teisinį procesą, pažeidžia vaiko teisę augti saugioje aplinkoje, vaiką emociškai traumuoja, taip sudarydami prielaidas psichologinio smurto vaiko atžvilgiu apraiškoms.

Pažymėtina, kad psichologiniu smurtu vaikui daroma ne ką mažesnė žala (jo emocinei gerovei, psichinei ir fizinei sveikatai) nei kitokio pobūdžio smurtu. Todėl nesant pagrindo vertinti vaiko įstatyminio atstovo baudžiamąją atsakomybę, neturėtų būti atmestas galimas administracinės atsakomybės taikymas.

Vertinant administracinės baudos ir administracinio poveikio priemonės (įpareigojimo dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) skyrimo efektyvumą nustačius administracinės teisės pagal ANK 73, 74, 80 straipsnius pažeidimą, manytina, administracinio poveikio priemonės skyrimas būtų efektyvesnis būdas, siekiant vaiko įstatyminių atstovų elgesio pokyčių, t. y. įstatyminiai atstovai privalėtų (jų sutikimu), priklausomai nuo jų elgesį įtakančių veiksnių, dalyvauti jiems aktualiose pagal tematiką programose (kursuose).

Paminėtina, kad pirmą kartą nustačius ANK 73, 74 straipsnių administracinius nusižengimus, numatyta administracinė nuobauda - įspėjimas, o nustačius ANK 80 straipsnyje numatytus nusižengimus - įspėjimas arba bauda nuo 100 iki 300 eurų. Už pakartotinius nusižengimus pagal ANK 73, 74 straipsniuose numatytus administracinius nusižengimus skiriama bauda nuo 10 iki 100 eurų, už pakartotinius 80 straipsnyje numatytus administracinius nusižengimus - bauda nuo 280 iki 600 eurų. Įpareigojimo dalyvauti bendravimo su vaikais tobulinimo programose (kursuose) vykdymo tvarkos apraše nustatyta 38 eurų kursų suma vienam asmeniui.

Manytina, kad didesnę naudą vaiko įstatyminių atstovų elgesio pokyčiui duotų tėvų tobulėjimas gilinant žinias, susijusias su vaiko auklėjimu, pozityviu bendravimu ir pan., nei ANK numatytos baudos skyrimas. Skiriant administracinio poveikio priemonę, kai kuriais atvejais šeimai būtų mažesnė finansinė našta (kai kuriais atvejais tiesiogiai įtakojanči vaiko materialinę gerovę), nei skiriant baudą. Paminėtina, kad ANK nustatyta tvarka įpareigojimas dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) skiriamas tik asmens sutikimu. Todėl manytina, įvertinus, kad vaiko įstatyminiams atstovams turi būti taikyta administracinė atsakomybė, administracinę teiseną vykdančių specialistų pastangomis motyvuojant vaiko įstatyminius atstovus, supažindinant su administracinio poveikio priemonės

skyrimo galimybe, būtų efektyvesnis veiksnys įtakojantis vaiko įstatyminių atstovų žalingo elgesio vaiko atžvilgiu keitimo procesą.

Dėl galimo paslaugų dubliavimo šeimai vykdant atvejo vadybos procesą pažymėtina, kad neretai vaiko įstatyminiai atstovai dalyvauja siūlomuose kursuose tik tam, kad būtų įvykdyti atvejo vadybos procese specialistų nustatyti įsipareigojimai, tačiau nėra motyvuoti kursų metu specialistų perduodamų žinių įsisavinti ir savo elgesio nekeičia. Pakartotinas dalyvavimas atitinkamose programose (kursuose), skiriant kaip administracinio poveikio priemonę, tikėtina, galėtų duoti efektyvesnės naudos motyvuojant tėvus keisti savo elgesį, tobulinti bendravimo su vaikais žinias, kt.

Vaiko įstatyminiams atstovams teikiamos paslaugos (mokymai (kursai) pozityvios tėvystės, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo, kt.) savivaldybėse

9. Savivaldybės užtikrina nuoseklią, individualią ir planingą prevencinę ir kompleksinę pagalbą vaikui ir šeimai, atsižvelgiant į vaiko poreikius ir šeimos gyvenimo būdą bei elgseną.

Savivaldybėje tėvams/globėjams (rūpintojams) turi būti sudaromos galimybės dalyvauti tėvystės mokymuose, šeimos įgūdžius ugdančiose ir palaikančiose programose. Savivaldybė kuria / prisideda prie programų, kurių paskirtis yra mokyti smurtaujančius asmenis nesmurtinio elgesio, siekiant pakeisti smurtinės elgsenos modelius, kūrimo¹⁹.

10. Kompleksiškai teikiamų paslaugų šeimai 2016–2023 m. veiksmų plane²⁰ kompleksiai teikiamos paslaugos šeimai apibūdinamos kaip vienos ar kelių rūšių paslaugos, skirtos šeimai įgalinti, t. y. šeimą palaikančioms ir pozityvią jos raidą užtikrinančioms socialinėms, psichologinėms, saugumo galimybėms stiprinti. Įgyvendinant Veiksmų planą, gali būti finansuojamos kompleksiai teikiamos paslaugos šeimai: pozityviosios tėvystės mokymai, psichosocialinė pagalba, šeimos įgūdžių ugdymo ir sociokultūrinės paslaugos, mediacijos paslaugos, vaikų priežiūros paslaugos, pavėžėjimo paslauga asmenims, dalyvaujantiems Veiksmų plano veiklose, jei nėra pakankamų galimybių savarankiškai pasiekti reikiamą paslaugą.

Savivaldybės teritorijoje veikianti savivaldybės įstaiga ar nevyriausybinė organizacija (Bendruomeniniai šeimos namai) koordinuoja, organizuoja ir užtikrina Veiksmų plane nurodytų kompleksinių paslaugų teikimą šeimoms, teikia informaciją apie visas savivaldybės teritorijoje teikiamas paslaugas šeimai, tarpininkauja tarp paslaugų teikėjų ir gavėjų.

11. Administracinio poveikio priemonė – įpareigojimas dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) vykdoma šio kodekso ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka²¹.

Įpareigojimą dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) vykdo savivaldybės institucijos ir kitos Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgalios institucijos.

Dalyvavimo alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) išlaidas apmoka asmuo, kuriam paskirta ši administracinio poveikio priemonė. Asmenų, kurių turtas ir metinės pajamos neviršija Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytų turto ir pajamų dydžių, ir nepilnamečių dalyvavimo alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos,

¹⁹ Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 34 straipsnis

²⁰ patvirtintas socialinės apsaugos ir darbo ministro 2016-03-10 įsakymu Nr. A1-133 (su vėlesniais pakeitimais)

²¹ Administracinių nusižengimų kodekso 691 straipsnis

bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) išlaidas apmoka valstybė.

12. Kursų pagal bendravimo su vaikais tobulinimo programas (toliau – kursai) tėvams, globėjams, (rūpintojams) (toliau kartu – tėvai), kuriuos teismas ar ne teismo tvarka administracinio nusižengimo byla nagrinėjanti institucija (pareigūnas) už Administracinių nusižengimų kodekso 73, 74 ir 80 straipsniuose numatytus administracinius nusižengimus skiria tėvams kaip administracinio poveikio priemonę, rengimo užtikrinimą, vykdymą ir apmokėjimą reglamentuoja Įpareigojimo dalyvauti bendravimo su vaikais tobulinimo programose (kursuose) vykdymo tvarkos aprašas²².

Kursai turi būti organizuojami neatidėliojant, bet ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo nutarimo gavimo savivaldybės administracijoje dienos, išskyrus atvejus, kai nutarime nurodytas kitas įpareigojimo dalyvauti kursuose įvykdymo terminas.

Kursus savivaldybėje vykdo pedagoginės psichologinės tarnybos ar kitos švietimo pagalbos įstaigos.

Vienoje kursų grupėje gali būti ne daugiau kaip 12 asmenų.

Jeigu tėvai turi specialiųjų poreikių, nulemtų intelekto, asmenybės ar kitų psichikos sutrikimų, dėl kurių negali produktyviai dalyvauti grupiniuose kursų užsiėmimuose, kursų programa įgyvendinama individualiai, parenkant kursų užsiėmimų vykdymo būdą ir (ar) laiką.

Kursų kaina vienam asmeniui – 38 eurai.

Įtraukti į kursus tėvai už dalyvavimą juose sumoka iki kursų pradžios, išskyrus tėvų, turinčius teisę gauti socialinę pašalpą pagal Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą ir (ar) socialinę paramą už mokinius pagal Socialinės paramos mokiniams įstatymą, kurių dalyvavimo kursuose išlaidas valstybės lėšomis apmoka savivaldybės administracija Socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka.

Kai vienoje savivaldybėje nėra galimybės organizuoti kursus, savivaldybės administracijos gali kooperuotis ir organizuoti kursus kitoje savivaldybėje.

13. *Susisteminius ir apibendrinus tyrimo metu pateiktą informaciją, išskirtinos šios, manytina itin aktualios, svarbios ir neatidėliotinais sprendiniais problemas:*

13.1. paslaugas (mokymus (kursus) teikiančių subjektų tinklas savivaldybėse išvystytas labai nevienodai. Panašaus dydžio savivaldybėse (lyginant pagal gyventojų skaičių), stebimas labai skirtingas paslaugas teikiančių subjektų skaičius (pvz., vienoje panašaus dydžio savivaldybėse paslaugas teikia 6 subjektai, kitose - tik 1);

13.2. dalyje savivaldybių neužtikrinama galimybė gauti paslaugas (mokymus (kursus) vaiko įstatyminiams atstovams taikius administracinę atsakomybę;

13.3. ne visose savivaldybėse parengtos ir taikomos mokymų (kursų) programos, skirtos tam tikrai tikslinei vaiko įstatyminių atstovų grupei pagal problematiką:

- vaiko amžių (pvz.: ikimokyklinukų, paauglių);
- vaiko problemines sritis (pvz., mokymai auginantems vaikus: su elgesio, emocijų, raidos sutrikimais; turinčius autizmo spektro sutrikimų; susiduriančiais su mokymosi sunkumais, mokyklos nelankymu; mokymai vaiko pykčio ir agresijos valdymui; mokymai globojamų (rūpinamų) vaikų traumų ir krizių tematika; kt.);
- vaiko įstatyminių atstovų problemines sritis (pvz., kilus bendravimo problemoms ar atsidūrus krizinėje situacijoje (skyrybos, liga, netikėtas nėštumas, artimo žmogaus netektis); negalią turintiems vaiko įstatyminiams atstovams; smurtinio elgesio keitimo, empatiško bendravimo šeimoje, darnaus šeimos ginčų sprendimo ir kt.).

13.4. ne visose savivaldybėse suteikiama galimybė gauti individualius mokymus (kursus);

13.5. kai kuriose savivaldybėse individualių mokymų (kursų) laukimo trukmė iki 3 mėn.;

²² patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012-12-12 nutarimu Nr. 1517 (su vėlesniais pakeitimais)

13.6. kai kuriose savivaldybėse mokymų grupės sudaromos kartą į ketvirtį ar kartą į metus.

13.7. mokymus (kursus) vedantys specialistai dažnai siūlo vaiko įstatyminiams atstovams tęsti mokymus, nes stebima, kad asmenys neįsisavina kursų metu teikiamos informacijos.

14. Išskirtina geroji savivaldybių praktika, suteikiant galimybę vaiko įstatyminiams atstovams gauti individualius mokymus (kursus):

14.1. 16 savivaldybių individualūs mokymai organizuojami pagal poreikį, t. y., atsiradus būtinybei, gali būti organizuojami nedelsiant;

14.2. Esant operatyvios pagalbos poreikiui, o mokymų (kursų) grupė dar nesudaryta, teikiamos individualios paslaugos (asmeniui negalint atvykti į paslaugos teikimo vietą, paslaugas teikiantis specialistas ypatingais atvejais atvyksta pas klientą į namus) (Šilalės r. sav.).

14.3. Tėvams turint specialių poreikių, nulemtų intelekto, asmenybės ar kitų psichikos sutrikimų, dėl kurių negali produktyviai dalyvauti grupiniuose mokymų (kursų) užsiėmimuose, programa įgyvendinama individualiai (Telšių r. sav.).

14.4. Išimtiniais atvejais, specialistų siūlymu, kai asmuo dėl darbo grafiko ar kitų aplinkybių objektyviai negali dalyvauti grupės laiku, arba asmuo negali dalyvauti grupiniuose procesuose dėl socialinių gebėjimų ir pan., organizuojami individualūs mokymai (kursai) (Vilniaus m. sav.).

14.5. Esant poreikiui asmeniui gauti individualius mokymus (kursus), atsižvelgiant į tėvų poreikius ir problemas šeimoje, siūloni nemokami susitikimai su specialistu, vedančiu pozityvios tėvystės mokymus arba ieškoma paslaugų kitose savivaldybėse (pvz., siūlant dalyvauti nuotoliniuose mokymuose) (Neringos sav.).

15. Apibendrinant tyrimo metu institucijų pateiktą informaciją, manytina, savivaldybėse nevienodai užtikrinamos tinkamos, pagal poreikį paslaugos asmenims, mokymų pagalba siekiant suteikti žinių ir įgūdžių pozityviai, kantriai auklėti vaikus ir su jais bendrauti bei tėvams tarpusavyje geranoriškai spręsti iškilusias problemas, netraumuojant ir neįtraukiant vaiko į konfliktus. Trūksta individualizuotų paslaugų, paslaugų įvairovės (manytina, ypač aktualios temos konfliktinių skyrybų, darnaus šeimos ginčų sprendimo; elgesio, emocijų, raidos sutrikimų turinčių vaikų auklėjimo, negalių turintiems vaiko įstatyminiams atstovams; smurtinio elgesio keitimo).

Ne visose savivaldybėse aiškiai detalizuota administracinio poveikio priemonių įgyvendinimo (organizavimo, koordinavimo ir kontrolės) tvarka, arba jeigu parengta, ji nėra vykdoma.

Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas, analizuodamas 19 straipsnio nuostatas, be kitų priemonių, akcentavo švietimo priemonių svarbą. „Švietimo priemonės turėtų spręsti požiūrių, tradicijų, papročių ir elgesio praktikų, kurios toleruoja ir skatina smurtą prieš vaikus, klausimą²³“. Kaip vieną iš švietimo priemonės programų pavyzdžių – „tėvų ir globėjų švietimas apie teigiamą vaiko auginimą, tikslios ir prieinamos informacijos apie konkrečias rizikas ir kaip reikėtų išklausti vaikus ir atsižvelgti į jų pažiūras teikimas“.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, remdamasi tuo, kas išdėstyta bei atsižvelgdama į tyrimo metu paaiškėjusias aplinkybes ir vadovaudamasi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 13 punktu, 23 straipsnio 1 – 3 dalimis, 24 straipsnio 7 punktu **nusprendžia:**

1. Paslaugos vaikų įstatyminiams atstovams nėra vienodai užtikrinamos visiems pagal jų poreikius (operatyviai, savalaikiai, individualizuotai, efektyviai).

2. Taikant administracinę atsakomybę, neskiriamos auklėjamojo poveikio priemonės (įpareigojimas dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos,

²³ Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 8 (2006) „Dėl vaiko teisės būti apsaugotam nuo fizinių bausmių ir kitų žiaurių ar žeminančių bausmių formų“

sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose).

3. Savivaldybių administracijų direktoriams siūlyti imtis priemonių:

3.1. didinti pozityvios tėvystės, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ir kitose pan. programose, susijusiose su prevencija ir pagalbos teikimu, paslaugų prieinamumą (pasiekiamumą, operatyvumą);

3.2. užtikrinti paslaugų įvairovę pagal problematiką (vaiko ir vaiko įstatyminių atstovų problemines sritis), spartinti grupių sudarymo organizavimą bei didinti galimybę gauti individualias paslaugas;

3.3. kelti specialistų, dirbančių su šeimomis kvalifikaciją, kad jie gebėtų motyvuoti asmenis priimti reikiamas paslaugas;

3.4. užtikrinti galimybę gauti paslaugas (mokymus (kursus) vaiko įstatyminiams atstovams taikius administracinę atsakomybę:

3.4.1. peržiūrėti savivaldybės teisės aktus dėl administracinio poveikio priemonių įgyvendinimo (organizavimo, koordinavimo ir kontrolės) tvarkos;

3.4.2. užtikrinti bendradarbiavimą su Skyriais, teikiant informaciją apie atsiradusias naujas paslaugas (mokymus (kursus) bei organizuojamus formuojamų grupių laikus;

3.4.3. nesant galimybės organizuoti (mokymus (kursus) savivaldybėje, ieškoti būdų ir priemonių kooperuojantis su kita savivaldybe, galinčia suteikti atitinkamas paslaugas.

4. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos siūlyti:

4.1. vertinant dėl administracinės atsakomybės taikymo vaiko įstatyminiams atstovams, neapsiriboti ANK numatytos baudos skyrimu, administracinės teisenos metu supažindinti vaiko įstatyminius atstovus su administracinio poveikio priemonės taikymo galimybe, pagal poreikį motyvuojant sutikti su administracinio poveikio priemonės skyrimu;

4.2. parenkant atitinkamą administracinio poveikio priemonę, bendradarbiauti su atvejo vadybininkais (jei šeimai yra taikoma atvejo vadyba) dėl administracinio poveikio priemonės rūšies parinkimo, siekiant nedubliuoti, o užtikrinti asmeniui paslaugų įvairovę jo elgesio keitimo teigiama linkme plotmėje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė